

УДК 347.447.86

Роман Васильович Чумак,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

НЕУСТОЙКА ЯК ОКРЕМИЙ ВИД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА ДОГОВОРОМ ПРО НАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

Під зобов'язанням слід розуміти правовідносини, в яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ч. 1 ст. 509 ЦК України).

Найпоширенішим видом цивільних правовідносин є договірні зобов'язання. Відповідно до ч. 1 ст. 901 ЦК України за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням іншої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності.

Т. В. Бондар вважає, що договірні зобов'язання в цивільному праві – це зобов'язання, що виникають на підставі договору (у де яких випадках – судового рішення) і опосередковують як майнові цивільні відносини (договірні цивільно-правові зобов'язання), так і господарсько-виробничі майнові відносини (господарсько-договірні зобов'язання) [1].

Цивільний кодекс України визначає не виключний перелік видів забезпечення виконання зобов'язання, а саме такими видами є неустойка, порука, гарантія, застава, притримання, завдаток. Законом або договором можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання.

У правозастосовчій практиці найчастіше використовується неустойка як вид забезпечення виконання зобов'язання. Не випадково законодавець, наводячи перелік видів забезпечення виконання зобов'язань, визначив на першому місці неустойку.

Науковці, зазвичай, виділяють два види неустойки – законну та договірну. Договірна неустойка визначається сторонами в укладеному договорі, а законна неустойка міститься в нормах чинного законодавства. У свою чергу законна неустойка може бути

імперативною – обов’язковою для застосування та диспозитивною – застосовується у випадках коли сторони договірної зобов’язання не визначили інший розмір неустойки. Чинним законодавством не визначено обов’язкового визначення неустойки за договором про надання юридичних послуг.

Статтею 549 ЦК України визначено два різновиду неустойки – штраф та пеня. Якщо штраф обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов’язання, то пеня обчислюється у відсотках але за кожен день прострочення виконання такого зобов’язання. Таким чином, визначена форма визначення розміру неустойки у вигляді штрафу та пені.

Положення про неустойку визначені також в Господарському кодексі України. Системний аналіз статті 230 ГК України дає право стверджувати, що різновидами штрафних санкцій є неустойка, штраф, пеня, яку учасник господарських відносин зобов’язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов’язання.

Слід розуміти, що неустойка є лише способом забезпечення виконання зобов’язання за договором про надання юридичних послуг, але на практиці такий вид забезпечення використовується сторонами як спосіб відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов’язання за договором про надання юридичних послуг. Цьому є логічне пояснення, оскільки загальна особливість юридичних послуг полягає у особистому, довірчому характеру відносин між сторонами такого договору.

Деякі вчені вважають, що неустойка має подвійну природу, вона виявляє себе як гарантія виконання зобов’язання і міра відповідальності (як штрафна санкція) [2]. Фактично, неустойка забезпечує виконання зобов’язання з однієї сторони дисциплінуючи сторону договору виконати свої обов’язки, а з іншої – встановлює додатковий обов’язок сплатити грошові кошти.

Важливо зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 551 ЦК України розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення. Аналогічні положення щодо права зменшити розмір штрафних санкцій містяться в ст. 233 Господарського кодексу України, зокрема, у разі, якщо належні до сплати штрафні санкції надмірно великі порівняно із збитками

кредитора, суд має право зменшити розмір санкцій. При цьому повинно бути взято до уваги: ступінь виконання зобов'язання боржником; майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що заслуговують на увагу. Якщо ж порушення зобов'язання не завдало збитків іншим учасникам господарських відносин, суд може з урахуванням інтересів боржника зменшити розмір належних до сплати штрафних санкцій [3].

Цікавим видається Рішення Конституційного суду України № 7-рп/2013 від 11.07.2013 року у якому визначені критерії яким повинна відповідати неустойка. Зокрема, суд аналізуючи питання про нарахування та сплату неустойки за договором споживчого кредиту дійшов до висновку, що вимога про сплату таких платежів є явно завищеною та такою, що не відповідає: п. 6 ст. 3, ч. 3 ст. 509 та ч. 1, 2 ст. 627 ЦК України та принципам справедливості, добросовісності, розумності як складовим елементам загального конституційного принципу верховенства права [4].

Закріплення принципів справедливості, добросовісності, розумності як складових елементів загального конституційного принципу верховенства права є позитивним моментом у судовій практиці, але дуже важливо встановити чіткі межі застосування таких принципів задля попередження негативної судової практики. Використовуючи кращий європейський досвід та українські правові традиції вважаю, що потрібно сформувані єдині підходи до застосування таких принципів шляхом напрацювання судової практики, а не змін до діючого законодавства.

В свою чергу Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не містить спеціальної норми щодо забезпечення виконання зобов'язання за договором про надання правової допомоги та визначає, що до договору про надання правової допомоги застосовуються загальні вимоги договірного права [5].

Неустойка має стати універсальною формою забезпечення виконання зобов'язання за договором про надання юридичних послуг. Застосування неустойки стимулює сторони виконувати належним чином взяті на себе зобов'язання.

Список бібліографічних посилань

1. Боднар Т. В. Договірні зобов'язання як категорія цивільного права. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2004. № 60–62. С. 73–75. URL: <http://papers.univ.kiev.ua/>

1/jurydychni_nauky/articles/bodnar-t-contractual-obligations-as-a-category-of-civil-law_17949.pdf (дата звернення: 18.04.2019).

2. Браніцький О., Шароватова А. Інститут неустойки в господарських правовідносинах: теоретичний і практичний аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 4. С. 48–52.

3. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 18.04.2019).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Козлова Дмитра Олександровича щодо офіційного тлумачення положень другого речення преамбули Закону України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» : від 11.07.2013 № 7-рп/2013 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-13> (дата звернення: 18.04.2019).

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 18.04.2019).

Одержано 22.04.2019

★

УДК 656.025.4

Олег Едуардович Шандер,

кандидат технічних наук, доцент кафедри

управління експлуатаційною роботою

Українського державного університету залізничного транспорту;

Юлія Валеріївна Шандер,

асистент, старший лаборант кафедри

управління експлуатаційною роботою

Українського державного університету залізничного транспорту

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

В Україні реалізується програма структурної реформи Укрзалізниці. Сутність її полягає в необхідності розділення монопольного і конкурентного секторів. Однак світовий досвід свідчить про те, що реформування галузей інфраструктури – довгостроковий та